

Pozycja Nowej Zelandii w regionie Pacyfiku Południowego

Dr Joanna Siekiera

11.06.2021

Artykuł w skrócie:

- Nowa Zelandia wypracowała sprawnie funkcjonujące rozwiązania prawno-instytucjonalne, korzystne w wielu dziedzinach życia publicznego i prywatnego.
- Jako naród, Nowozelandczycy wciąż rozdarci są pomiędzy swoim dziedzictwem kolonialnymi oraz bliskimi powiązaniem historyczno-kulturowymi z Wielką Brytanią a pozycją relatywnie młodego suwerennego państwa.
- Dzięki polityczno-prawnym relacjom z mikropaństwami w Oceanii Nowa Zelandia postrzegana jest jako mocarstwo regionalne, które faktycznie wpływa na kształt polityki regionalnej na Pacyfiku Południowym.

Nowa Zelandia, będąc drugim co do wielkości i liczebności państwem w obszarze Pacyfiku, Południowego zdecydowanie może służyć jako regionalny wzorzec dobrobytu. Mowa tu o jej stadium rozwoju polityczno-ekonomicznego pomimo bycia relatywnie młodym państwem - Aotearoa (w drugim oficjalnym języku maoryskim nazwa państwa oznacza „Kraj długiej białej chmury”¹) uzyskał pełną niezależność od swojej metropolii, Wielkiej Brytanii, dopiero w 1947 r.² Tak długi okres braku autonomii na arenie międzynarodowej oraz kształtowania wewnątrzpaństwowej samorządności miał oczywiście przełożenie na tempo i stopień rozwoju tego kraju, co także zostanie wskazane w treści niniejszej analizy.

Ów regionalny wzorzec dobrobytu, jakim dumnie posługuje się Nowa Zelandia w swojej polityce regionalnej, może faktycznie stanowić model rozwojowy dla wyspiarskich gospodarek Oceanii. To właśnie czynniki takie jak procesy dekolonizacyjne, uzyskiwanie suwerenności, prawne i polityczne więzi z byłymi mocarstwami stanowią most porozumienia

¹ Nowa Zelandia posiada trzy równoprawne języki urzędowe: angielski, maoryski oraz migowy. Nastąpiło za sprawą wejścia w życie dwóch aktów parlamentu w Wellington, odpowiednio Maori Language Act 1987 z 20 lipca 1987r. (Public Act 1987 No 176) oraz New Zealand Sign Language Act 2006 z 10 kwietnia 2006r. (Public Act 2006 No 18).

² Poczucie dumy z przynależności do Imperium Brytyjskiego było nieodzowne dla wielu pokoleń Nowozelandczyków, którzy przelewali krew dla monarchy. Stąd dopiero szesnaście lat po przyjęciu przez parlament brytyjski Statutu Westminsterskiego z 1931 r., naród nowozelandzki był gotów i zdecydował się na formalne zerwanie więzi metropolia-kolonia. Wciąż jednak elementem flagi Nowej Zelandii jest brytyjski Union Jack, a drugim równorzędnym hymnem jest hymn Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, co jasno pokazuje niechęć do ostatecznego zamknięcia kolonialnej przeszłości.

między mikropaństwami na Oceanie Spokojnym a dobrze rozwiniętą Nową Zelandią, która jeszcze nie tak dawno borykała się z podobnymi problemami prawnymi i faktycznymi, co jej pacyficzni sąsiedzi.

Nowozelandczycy w swojej wielonarodowościowej kulturze wypracowali sprawnie funkcjonujące rozwiązania prawno-instytucjonalne, korzystne w wielu dziedzinach życia publicznego i prywatnego. Chcąc zapewnić sobie dobrobyt, niejako także w odpowiedzi na dynamikę i złożoność zjawisk globalizacji, kolejne nowozelandzkie rządy koncentrowały się na rozwoju na poziomie lokalnym, ostatecznie zyskując miano regionalnego mocarstwa. Nie bez powodu państwo ze stolicą w Wellington corocznie plasuje się na samym szczycie rankingów³ krajów najbardziej rozwiniętych gospodarczo, cechujących się najwyższymi standardami życia. Nowa Zelandia znajduje się wreszcie także w ścisłej czołówce najdogodniejszych miejsc do prowadzenia własnej działalności gospodarczej, wychowywania dzieci czy rozwoju zawodowego, w tym naukowego⁴.

Działania polityków są niejako odpowiedzią na wysoki poziom świadomości obywateli, którzy wykorzystując demokratyczne kanały, zabiegają o lepsze, tj. dogodniejsze i mniej kosztowne, warunki życia oraz pracy. Aktywny udział Nowozelandczyków w organizacjach pozarządowych oraz innych przejawach woli społeczeństwa kształtuje obecnie najważniejsze sfery społeczeństwa. Nie bez znaczenia pozostaje tu ogromna rola kobiet oraz mniejszości maoryskiej w życiu publicznym, co w pełni oddaje przekrój etniczny Nowej Zelandii. Jak powszechnie wiadomo, rząd w Wellington, jako pierwszy na świecie, zrównał w 1893 r.⁵ status

³ A.J. Semotiuk, *Why Top Investor Immigrants Choose New Zealand*, „Forbes” 3.08.2018; *26 reasons why New Zealand is the world’s best country*, „The Telegraph” 12.04.2016; *New Zealand named best country in the world for fifth year in Telegraph Travel awards*, „New Zealand Herald” 6.12.2017; Wskaźnik rozwoju społecznego przygotowany przez Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju na stronie internetowej United Nations Development Programme: <http://hdr.undp.org/en/composite/HDI>.

⁴ Autorka przekonała się o tym osobiście przebywając w Nowej Zelandii w latach 2015-2016 na stypendium doktoranckim na Wydziale Prawa Victoria Univeristy of Wellington, a także podczas jej wizytacji na Wydziałach Prawa University of Auckland, University of Canterbury oraz University of Waikato.

⁵ Mylnym jest jednakowoż twierdzenie, iż to Nowozelandki pierwsze poszły do urn wyborczych. Obywatelki Nowej Zelandii zyskały czynne prawo wyborcze w 1893r. na terenie swojego państwa, jednak mieszkanki amerykańskiego stanu (wówczas jeszcze Terytorium) Wyoming oraz brytyjskiej Wyspy Man zagłosowały odpowiednio w latach 1963 oraz 1881.

kobiet i mężczyzn w prawie wyborczym⁶. Pięć lat później (1898), Nowa Zelandia, także jako pierwsza na świecie, wprowadziła system emerytur dla osób starszych⁷. Koniec XIX w. w Nowej Zelandii to także poważne zmiany w prawie pracy, efekt długoterminowej kampanii na rzecz poprawy warunków zatrudnienia w zmieniającej się rzeczywistości industrialnej. Rok 1894 przyniósł ustawę pozwalającą na rejestrację związków zawodowych oraz innych stowarzyszeń pracowników⁸.

Początek XX w. Nowej Zelandii przyniósł zmiany jej pozycji w regionie oraz szerzej, w Imperium Brytyjskim. Już bowiem w 1901r. zgodnie z wolą brytyjskiego króla Edwarda VII, pacyficzne wyspy Niue⁹ oraz Wyspy Cooka zostały przekazane jej własnej kolonii – Nowej Zelandii. Z prawnego punktu widzenia, Nowa Zelandia, sama wciąż będąc kolonią, została metropolią dla dwóch nowych kolonii. W tym sam też roku powstał Związek Australii. Co ciekawe, w treści Australijskiego Aktu Konstytucyjnego widnieje zapis o prawnej możliwości włączenia narodu nowozelandzkiego do Australii¹⁰.

Kolejnym prawnym wyznacznikiem rodzącej się państwowości Nowej Zelandii, a potwierdzanym przez innych aktorów sceny globalnej, było nadanie pod zarząd Wellington dwóch terytoriów brytyjskich jako terytoria mandatowe Ligi Narodów. Były nimi Samoa Zachodnie oraz Nauru¹¹. Nowa Zelandii zaczęła tworzyć własne „mikroimperium”. Termin używany niegdyś do swojej metropolii (ang. *realm*, królestwo), od początku XX w. miał zatem również zastosowanie do Aotearoa. Nowopowstały (i wciąż rozwijający się)¹² twór prawnomiędzynarodowy przybrał nazwę *Realm of New Zealand* – Królestwo Nowej Zelandii.

⁶ Podstawą prawną był *Electoral Act* z 19 września 1893r.

⁷ Na podstawie *Act to Provide for Old-Age Pensions* 1898, No. 14.

⁸ Ustawa wprowadzająca przymusową concyliację oraz arbitraż w miejscu pracy była pierwszą tego typu ustawą na świecie: *Industrial Conciliation and Arbitration Act* 1894 (58 VICT 1894 No 14).

⁹ Niue było wówczas częścią Wysp Cooka, jednak obecnie są to dwa niezależne od siebie państwa stowarzyszone Nowej Zelandii.

¹⁰ *Commonwealth of Australia Constitution Act* z 1 stycznia 1901r.

¹¹ Szerzej na ten temat zob.: S. R. Fischer, *A History of the Pacific Islands*, Palgrave Macmillan, Hampshire 2002.

¹² Ostatnim terytorium, jakie Wielka Brytania oddała w 1949r. pod administrację Nowej Zelandii było Tokelau.

Najpierw królowa Elżbieta II oficjalnie nadała taki tytuł Nowej Zelandii w 1953r.¹³, a państwo to następnie powieliło go w swoich aktach wewnętrznych¹⁴.

Jest to jednak nazwa nieoddająca stanu prawnego, a jedynie faktyczny. Otóż tereny na Pacyfiku Południowym (Wyspy Cooka, Niue, Dependencja Rossa, Samoa Zachodnie oraz Nauru) weszły pod panowanie Nowej Zelandii, będącej wciąż zależną od Wielkiej Brytanii. Stąd *de iure* mikropaństwa na Pacyfiku były pośrednio podległe monarsze brytyjskiemu. Dlatego też nie należy używać nazwy Królestwo Nowej Zelandii, bowiem taka jednostka nigdy nie widniała na mapie świata. *De facto* jednak dało to realną, tj. handlową i polityczną, możliwość dotarcia do rządów mikropaństw, które podczas dwóch fal dekolonizacji na Pacyfiku Południowym (1962-1970 oraz 1974-1980), zaczęły się otwierać na nową politykę regionalną. Tu Nowa Zelandia wykorzystała celująco stare, oparte na zaufaniu i wzajemnym wsparciu kontakty.

Otóż rola Nowej Zelandii w rozwój własnego regionu jest ogromna. Jawi się ona przede wszystkim w tworzeniu sieci instytucji oraz organizacji międzyrządowych, które to skutecznie ustanawiają normy regionalne, kształtujące dobrobyt na Pacyfiku Południowym. Aotearoa posiada dłuższą niż Australia historię zaangażowania politycznego w swój region, co politycy, naukowcy oraz działacze społeczni dumnie podkreślają.¹⁵ Nowozelandczycy legitymizują tę ingerencję w sprawy wewnętrzne państw Pacyfiku Południowego poprzez ukazanie konieczność dalszej integracji i harmonizacji regionalnej. Dokonania Nowej Zelandii w dziedzinie poprawy oraz pogłębienia regionalnej współpracy przypadające na XXI w. to m.in. zainicjowanie podstawy prawnej organizacji Pacific Island Development Forum w 2012r. dzięki pracy nowozelandzkich urzędników cywilnych oraz sędziów, udzielanie merytorycznych sugestii dla Melanesian Spearhead Group w 2011r. oraz wsparcie rozwoju Polynesian Leaders Group. Polityka regionalna rządu Premiera Johna Key (2008-2016) przyjęła katalog nieformalnych metod współpracy z wyspiarskimi liderami, czego owocem do tej pory są szkolenia i kursy zawodowe dla pracowników wymiaru sprawiedliwości

¹³ The Royal Titles Proclamation (SR 1953/79) By the Queen Elizabeth R z 2 lipca 1953r. A. Townend, *The Strange Death of the Realm of New Zealand: The Implications of a New Zealand Republic for the Cook Islands and Niue*, „Victoria University of Wellington Law Review” 2003/34, s.571-607.

¹⁴ *Ibidem*, P.A. Joseph, *Constitutional and Administrative Law in New Zealand*, Brookers, Wellington 2001, s.162.

¹⁵ O czym przekonała się autorka podczas pobytu w Nowej Zelandii słuchając audycji radiowych, programów telewizyjnych oraz rozmawiając z pracownikami naukowymi.

pacyficznych państw. Finansowane z budżetu Nowej Zelandii prawnicze kursy cieszą się dużą popularnością wśród ministerstw sprawiedliwości oraz administracji rządowej państw Oceanii¹⁶.

Siedziba Ministerstwa Spraw Pacyficznych. Ze zbiorów autorki.

Podsumowując, należy wskazać, iż Nowa Zelandia nigdy nie starała się zająć wiodącą rolę mocarstwa regionalnego w Oceanii. Długo bowiem trwał proces szukania, a następnie utwierdzenia własnej tożsamości narodowej, już bez dziedzictwa kolonialnego. Jednak to same mikro państwa na Pacyfiku Południowym przez dekady widziały w Aotearoa swojego wielkiego brata, bynajmniej nie opiekuna, ale właśnie równego sobie partnera. W ten sposób łatwiej, a niejako w sposób płynny, bezproblemowy i niebudzący jakichkolwiek zastrzeżeń

¹⁶ Wywiady autorki z Prokuratorem Generalnym Nowej Zelandii Christopherem Finleysonem, Wellington 31.03.2015 oraz pracownicą Departamentu Pacyfiku w Ministerstwie Spraw Zagranicznych i Handlu, Danią Rigoti, Wellington 12.03.2015.

moralnych, wyspiarskie państwa otworzyły swoje rynki na towary nowozelandzkie, a politycy z Mikronezji, Polinezji i Melanezji chętnie konsultują się w sprawach polityki lokalnej i globalnej z rządem w Wellington.

Czy Polska mogłaby wyciągnąć jakieś wnioski z takiej strategii? Na pewno tak, gdyż proces budowania relacji sąsiedzkich, pomimo wspólnych potrzeb, zasobów oraz problemów, wydaje się być jednak trudniejszy niż współpraca międzykontynentalna. W grę wchodzi bowiem subiektywne odczucia narzucania innym rodzimych rozwiązań, sposobu działania czy prowadzenia polityki. Stąd tak ważne jest dawanie przykładu własnymi rozwiązaniami instytucjonalno-systemowymi, służenie przykładem w dziedzinie polityki, prawa, kultury i gospodarki, zapraszanie zagranicznych gości – polityków, ale i dziennikarzy oraz działaczy społecznych – aby sami przekonali się o słuszności takowych działań. Wówczas to sąsiednie państwa zaczną widzieć w Polsce ich orędownika w regionie i na świecie, na miano „mocarstwa regionalnego” zostanie nałożone przez nie same, zewnątrznie, co da legitymizację polskiemu rządowi do wprowadzania wielu potrzebnych reform celem utrzymania stabilizacji regionalnej na kolejne dekady.

O AUTORCE

Dr Joanna Siekiera. Prawnik międzynarodowy, doktor nauk społecznych, adiunkt na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Bergen w Norwegii. Była stypendystką rządu Nowej Zelandii na Uniwersytecie Victorii w Wellington, niemieckiego Institute of Cultural Diplomacy, francuskiego Institut de relations internationales et stratégiques. Uzyskała certyfikaty Rosyjskiej Szkoły Prawa Humanitarnego, UN CIMIC Training School oraz NATO Stability Policing Centre of Excellence.

Sfinansowano przez Narodowy
Instytut Wolności - Centrum Rozwoju
Społeczeństwa Obywatelskiego ze
środków Programu Rozwoju
Organizacji Obywatelskich na lata
2018 – 2030

JEŻELI DOCENIASZ NASZĄ PRACĘ, DOŁĄCZ DO GRONA NASZYCH DARCZYŃCÓW!

Z otrzymanych funduszy sfinansujemy powstanie kolejnych publikacji.

Możliwość wsparcia to bezpośrednia wpłata na konto Instytutu Nowej Europy: 95 2530 0008
2090 1053 7214 0001 tytułem: „darowizna na cele statutowe”.